

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ – це реалізація д-вою в особі суду повноваження, відповідно до якого вона відмовляється за наявності підстав, передбачених КК, від держ. осуду особи, яка вчинила *злочин*, а також від покладання на неї обмежень особистого, майнового або ін. характеру, передбачених законом за вчинення цього злочину.

КК містить **З. від к. в.** як в Загал. част. (напр., розд. IX Загал. част. КК так і називається – «Звільнення від кримінальної відповідальності»), так і в деяких статтях Особл. част. КК (напр., **З. від к. в.** за *держ. зраду* – ч. 2 ст. 111, *шпигунство* – ч. 2 ст. 114, *ухилення від сплати податків, зборів чи ін. обов'язкових платежів* – ч. 4 ст. 212, *участь у злочин. орг-ції* – ч. 2 ст. 255 та ін.). Системне і логічне тлумачення закону дає підставу вважати, що КК під **З. від к. в.** розуміє звільнення тільки від майбутньої, потенційної відповідальності. Стосовно ж звільнення від реальної крим. відповідальності закон використовує поняття «звільнення від покарання».

Це пояснюється тим, що *крим. відповідальність* реалізується в трьох типових формах, а саме: 1) не пов'язаній із призначенням винному *покарання*; 2) пов'язаній із призначенням покарання, але без його реального відбування; 3) пов'язаній із відбуванням призначеного покарання.

Тому звільнення від реальної крим. відповідальності – це *звільнення від покарання*, тобто від його призначення чи відбування. В усіх ін. випадках має місце звільнення від майбутньої, потенційної крим. відповідальності.

Відповідно до ч. 1 ст. 44 КК особа, яка вчинила злочин, звільняється від крим. відповідальності у випадках, передбачених КК. Отже, повноваження д-ви обмежені КК, який містить вичерпний перелік підстав звільнення від такої відповідальності. Ними є: 1) *добровільна відмова від доведення злочину до кінця* (ст. 17); 2) *дійове каяття* (ст. 45); 3) *примирення з потерпілим* (ст. 46); 4) щире розкаяння особи у вчиненні злочину і наявність клопотання про передачу її на поруки (ст. 47); 5) *зміна обстановки* (ст. 48); 6) закінчення строків давності (ст. 49, ст. 106); 7) можливість виправлення неповнолітнього без за-

стосування покарання (ст. 97); 8) спец. підстави **З. від к. в.**, передбачені в Особл. част. КК (напр., ч. 2 ст. 111, ч. 2 ст. 114, ч. 3 ст. 175, ч. 4 ст. 212 та ін.).

Згідно з ч. 2 ст. 44 КК **З. від к. в.** у випадках, передбачених КК, здійснюється виключно судом. Порядок **З. від к. в.** встановлюється законом.

З. від к. в. може мати місце після вчинення злочину в період, коли для цього виникли й існують передбачені КК підстави, проте в будь-якому разі до закінчення строку, протягом якого на особі лежить обов'язок відповідати за скоєне перед д-ою. За заг. правилом це день закінчення строку давності (ст. 49 КК). З ін. боку, особа може бути звільнена від крим. відповідальності лише до того моменту, поки вона їй не була піддана, тобто до набрання законної сили обвинувальним вироком суду. Отже, день набрання законної сили обвинувальним вироком є межею, що розділяє **З. від к. в.** і звільнення від покарання.

Ухвалення судом рішення про **З. від к. в.** є актом, що свідчить про припинення крим.-правових відносин між особою, яка вчинила злочин, і д-вою. Це означає також, що з цього моменту ця особа вже не несе обов'язку відповідати перед д-вою за скоєне, не може нести тягар крим. відповідальності. Виходячи з цього, вчинене раніше нею діяння визнається юрид. незнаним, «забувається» (вчинений раніше злочин не може враховуватися при визначенні *повторності* і *сукупності злочинів, рецидивів*, призначенні покарання за вчинення нового злочину тощо). Водночас **З. від к. в.** не свідчить про виправдання особи, оскільки крим. провадження припиняється з *нереабілітуючих* для особи підстав.

Передбачені законом види **З. від к. в.** можуть бути розділені на групи за різними підставами. Так, залежно від того, правом чи обов'язком суду є **З. від к. в.**, виділяють два види такого звільнення: обов'язкове (імперативне) та необов'язкове (факультативне).

Факультативним є звільнення, передбачене ст. 47 КК (передача на поруки), ст. 48 КК (зміна обстановки) та ч. 1 ст. 97 КК (**З. від к. в.** неповноліт-

нього із застосуванням *ін. заходів крим.-правового характеру*, а саме: примусових заходів виховного характеру). Це означає, що за наявності передумов і підстав, передбачених зазначеними статтями, суд має право, але не зобов'язаний звільнити особу від крим. відповідальності. В усіх *ін. випадках* вимога закону про **З. від к. в.** є імперативною, тобто зобов'язуючою суд звільнити особу від крим. відповідальності (напр., при дійовому каятті або примиренні з потерпілим, а також після закінчення строків давності при *спец. видах звільнення*, передбачених в Особл. част. КК).

З. від к. в. може бути безумовним та умовним. Безумовне звільнення означає, що особа звільняється від крим. відповідальності остаточно, безповоротно, незалежно від наступної поведінки особи після набрання закон. сили рішенням суду про її звільнення. З цього погляду всі види **З. від к. в.** є безумовними, крім двох видів **З. від к. в.**: 1) з передачею особи на поруки колективу підприємства, установи чи орг-ції (ст. 47 КК); 2) неповнолітнього із застосуванням *примусових заходів виховного характеру* (ч. 1 ст. 97 КК). У цих випадках особа звільняється від кримінальної відповідальності за умови, що протягом певного строку вона поводитиметься певним чином. У противному разі вона може бути притягнута до крим. відповідальності за раніше вчинений злочин.

Передумовою **З. від к. в.** є вчинення нею не тільки *закінченого*, а й *незакінченого злочину*, а так само вчинення такого злочину індивідуально чи у *співучасті*. Кожен вид **З. від к. в.** характеризується притаманними тільки йому передумовою та підставою. Тому кожен вид застосовується самостійно і не може замінити один одного або поєднуватися з ін.

Лит.: Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності. – К., 2004; Андрійко О. Ф., Баулін Ю. В., Ішин М. І. та ін. Юридична відповідальність: проблеми виключення та звільнення. – Донецьк, 2013.

Ю. В. Баулін